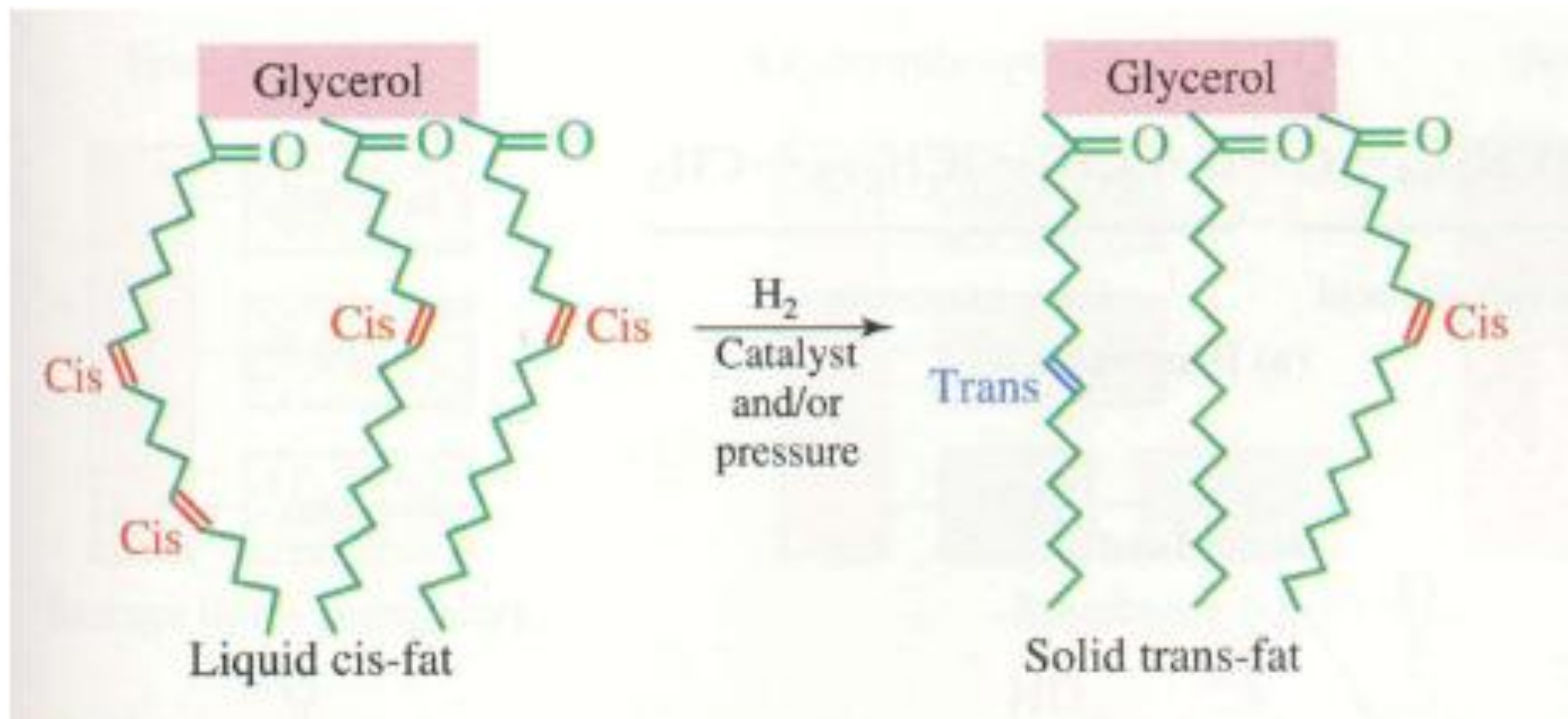

HIDROGENACIJA

- **MASLO, MAST ALI LOJ SO BILI GLAVNI VIRI UŽITNIH MAŠČOB PRED UVEDBO HIDROGENACIJE**
- **HIDROGENACIJA JE OMOGOČILA SPREMEMBO AGREGATNEG STANJA RASTLINSKIH MAŠČOB, KI SO POSTALE PLASTIČNE**
- **NA ZAČETKU STOLETJA JE HIDROGENACIJA OMOGOČILA PRETVORBO RASTLINSKIH OLJ V PLASTIČNE MAŠČOBE**
- **NASTALA SO NOVA TRŽIŠČA ZA MNOGE NOVE IZDELKE**

HIDROGENACIJA

- **HIDROGENACIJO IZVAJAMO ZARADI DVEH RAZLOGOV: SPREMEMBA AGREGATNEGA STANJA OMOGOČI KONZISTENCO IN VSE FUNKCIONALNE LASTNOSTI - MAZAVOST, STABILOST PRI SEGREVANJU**
- **DRUGI RAZLOG JE OKSIDATIVNA STABILNOST, KI OMOGOČA DALJŠO ŽIVLJENJSKO DOBO IN STABILNOST AROME**

PRINCIP HIDROGENACIJE

- **KATALITIČNA HIDROGENACIJA JE ADICIJA VODIKA NA DVOJNE VEZI OB PRISOTNOSTI NIKLJA KOT KATALIZATORJA VENDAR POTEKAJO ŠE MNOGE DRUGE KOMPLEKSNE REAKCIJE**
- **PRIDE DO SIMULTANIH REAKCIJ:**
- **NASIČENJA DVOJNIH VEZI**
- **CIS/TRANS IZOMERIZACIJE DVOJNIH VEZI**
- **POMIK DVOJNE VEZI OBIČAJNO NA NIŽJE ENERGETSKO MESTO ZARADI NASTANKA KONJUGIRANIH DVOJNIH VEZI**

PRINCIP HIDROGENACIJE

- **SAMO NENASIČENE MAŠČOBNE KISLINE REAGIRAJO Z VODIKOM, NASIČENE OSTANEJO INTAKTNE**
- **NASIČENE MAŠČOBNE KISLINE IMAJO VIŠJE TALIŠČE KOT NENASIČENE**
- **TRANS IZOMERE IMAJO VIŠJE TALIŠČE KOT CIS IZOMERE**
- **PRI HIDROGENACIJI PRIDE DO NASIČENJA MAŠČOBNIH KISLIN IN DO TVORBE TRANS IZOMER KAR OBOJE POMENI, DA SE ZVIŠA TALIŠČE HIDROGENIRANIH MAŠČOB**
- **DO HIDROGENACIJE PRIDE KO ZMEŠAMO VSE TRI REAKTANTE - OLJE, VODIK, KATALIZATOR**

PRINCIP HIDROGENACIJE

- **VODIK MORA BITI RAZTOPLJEN V OLJU PREDEN ZARADI DIFUZIJE DOSEŽE POVRŠINO KATALIZATORJA**
- **VSAKA NENASIČENA MAŠČOBNA KISLINA NATO REAGIRA Z VODIKOM DA PRIDE DO NASIČENJA, NASTANKA TRANS IZOMERE ALI DO PRESTAVITVE KAR VSE POVZROČI ZVIŠANJE TALIŠČA**
- **TRANS IZOMERE SO ZELO POMEMBNE PRI PROIZVODNJI DELNO HIDROGENIRANIH MAŠČOB**
- **PRIDE DO KOMPETICIJE MONO, DI IN TRI NENASIČENIH MAŠČOBNIH KISLIN ZA POVRŠINO KATALIZATORJA**
- **NAJPREJ REAGIRAJO TRI IN DI NENASIČENE DA NASTANEJO MONO NENASIČENE**
- **NATO STOPIJO V REAKCIJO MONO NENASIČENE MK**

PRINCIP HIDROGENACIJE

- **GEOMETRIČNA IZOMERIZACIJA POVZROČI PREHOD CIS IZOMERE Z NIZKIM TALIŠČEM V TRANS IZOMERO Z VIŠJIM TALIŠČEM**
- **TRANS IZOMERIZACIJA POVZROČI, DA IMAJO MAŠČOBE TRDNO STRUKTURO PRI NIŽJIH TEMPERATURAH IN DA SO MEHKEJŠE PRI VIŠJIH TEMPERATURAH**
- **ZAMIK DVOJNE VEZI IMA ŠE VEDNO ZNAČILEN ČEPRAV MANJŠI PRISPEVEK NA TEMPERATURO TALIŠČA**
- **DO ZAMIKA DVOJNE VEZI PRIDE TAKO PRI CIS KOT PRI TRANS OBLIKI DVOJNE VEZI**

SELEKTIVNOST HIDROGENACIJE

- **SELEKTIVNOST POMENI, DA LAHKO KONTROLIRAMO POTEK HIDROGENACIJE**
- **SELEKTIVNOST POMENI, DA SE Z VODIKOM NAJPREJ ZASITI LINOLENSKA KISLINA KI PREIDE V LINOLNO, LE TA V OLEINSKO IN SLEDNJA V STEARINSKO**
- **NA SELEKTIVNOST PA VPLIVAMO S SPREMINJANJEM POGOJEV HIDROGENACIJE**

POGOJI HIDROGENACIJE

- **REAKCIJA ZASIČENJA MAŠČOBNIH KISLIN POTEKA NA POVRŠINI KATALIZATORJA**
- **VSI POGOJI KI VPLIVAJO NA POVRŠINO KATALIZATORJA BODO VPLIVALI NA POTEK REAKCIJE**
- **NAJPOMEMBNEJŠI POGOJI HIDROGENACIJE SO:**
- **TEMPERATURA**
- **INTENZIVNOST MEŠANJA**
- **PRITISK VODIKA V REAKTORJU**
- **KOLIČINA KATALIZATORJA**
- **VRSTA KATALIZATORJA**
- **ČISTOST VODIKA**
- **VRSTA IN KVALITETA OLJA**

TEMPERATURA

- **TEMPERATURA VPLIVA NA MNOGE KEMIJSKE REAKCIJE IN TUDI NA HIDROGENACIJO**
- **VIŠJA TEMPERATURA ZNIŽA TOPNOST VODIKA VENDAR POVEČA REAKTIVNOST**
- **VIŠJA TEMPERATURA POVZROČI, DA PRIDE DO KATALIZATORJA MANJ VODIKA KAR VODI DO VISOKE SELEKTIVNOSTI IN NASTANKA TRANS IZOMER**
- **HIDROGENACIJA JE EKSOTERMNA REAKCIJA - PROIZVAJA SE TOPLOTA**
- **PADEC JODNEGA ŠTEVILA ZA ENO ENOTO POMENI PORAST TEMPERATURE ZA 1,6 - 1,7°C ZATO ZMES HLADIMO**
- **OPTIMALNA TEMPERATURA JE V OBMOČJU 230 - 260°C**

PRITISK

- **NAJPOGOSTEJE IZVAJAMO HIDROGENACIJO PRI PRITISKU 0,8 - 4,0 atm**
- **PRI NIZKIH PRITISKIH VODIK NE PRIDE V STIK S KATALIZATORJEM**
- **POVIŠAN PRITISK POSPEŠUJE REAKCIJO**
- **VENDAR POVIŠAN PRITISK ZMANJŠA NASTANEK TRANS IZOMER IN SELEKTIVNOST REAKCIJE**

MEŠANJE

- **GLAVNA FUNKCIJA MEŠANJA JE DOVAJANJE RAZTOPLJENEGA VODIKA DO KATALIZATORJA**
- **MEŠANJE PA OMOGOČA TUDI PORAZDELITEV TOPLOTE PRI SEGREVANJU ALI OHLAJANJU**
- **MEŠANJE IMA ZNAČILEN VPLIV NA SELEKTIVNOST IN IZOMERIZACIJO**
- **SELEKTIVNOST IN NASTANEK TRANS IZOMER SE PRI INTENZIVNEJŠEM MEŠANJU ZMANJŠATA KER SE POVEČA HITROST REAKCIJE**

KOLIČINA KATALIZATORJA

- **HITROST REAKCIJE SE POVEČUJE OB POVEČANI KOLIČINI KATALIZATORJA DO NEKE MEJE NAKAR SE IZRAVNA**
- **POVEČANJE HITROSTI REAKCIJE GRE NA RAČUN POVEČANE POVRŠINE KATALIZATORJA NAKAR POSTANE OMEJUJOČI FAKTOR HITROST RAZTAPLJANJA VODIKA**
- **SELEKTIVNOST IN NASTANEK TRANS IZOMER SE S KONCENTRACIJO KATALIZATORJA LE NEZNATNO SPREMENIJO**

VRSTA KATALIZATORJA

- **IZBIRA KATALIZATORJA IMA ODLOČILNO VLOGO NA HITROST REAKCIJE, SELEKTIVNOST IN NASTAJANJE TRANS IZOMER**
- **ZA MAŠČOBE ZA ČLOVEŠKO PREHRANO SE UPORABLJAJO IZKLJUČNO NIKLJEVI KATALIZATORJI**
- **OBIČAJNI KATALIZATOR JE NAREJEN Z REDUKCIJO NIKLJEVE SOLI SAM NIKELJ PA JE NANEŠEN V TANKEM SLOJU NA TRDEN INERTNI NOSILEC**
- **RAZLIČNI KATALIZATORJI OMOGOČAJO RAZLIČNO SELEKTIVNOST**
- **AKTIVNOST KATALIZATORJA JE ODVISNA OD AKTIVNIH MEST ZA HIDROGENACIJO**

VRSTA KATALIZATORJA

- **AKTIVNA MESTA SE NAHAJAJO LAHKO NA POVRŠINI ALI PA GLOBLJE V PORAH**
- **KATALIZATOR Z VISOKO SELEKTIVNOSTJO OMOGOČA REDUKCIJO LINOLENSKE KISLINE BREZ NASTANKA VEČJIH KOLIČIN STEARINSKE KISLINE - DOBIMO IZDELEK Z DOBRO OKSIDATIVNO STABILNOSTJO IN NIZKIM TALIŠČEM**
- **VRSTA KATALIZATORJA NE VPLIVA NA SPOSOBNOST TVORBE TRANS IZOMER, KATALIZATOR IMA LAHKO NIZKO ALI VISOKO SELEKTIVNOST VENDAR VSI TIPI PROIZVAJAJO ISTO KOLIČINO TRANS IZOMER**
- **ČE ŽELIMO VEČ IZOMER POTEM NIKLJEV KATALIZATOR TRETIRAMO Z ŽVEPLOM**

VRSTA KATALIZATORJA

- **REAKCIJA Z ŽVEPLOM INHIBIRA POSOBNOST NIKLJA DA ADSORBIRA VODIK**
- **S TEM SE ZMANJŠA SPOSOBNOST NIKLJA ZA HIDROGENACIJO, POVEČA PA SE IZOMERIZACIJA**
- **HIDROGENIRANA OLJA Z VISOKO TOČKO TALIŠČA IN RELATIVNO VISOKIM JODNIM ŠTEVILOM SO REZULTAT VISOKE VSEBNOSTI TRANS IZOMER**
- **BAKER KROMOVI KATALIZATORJI SE UPORABLJAJO ZA HIDROGENACIJO LINOLENSKE KISLINE V LINOLNO V SOJINEM OLJU - DOBIMO GLEDE NA AROMO BOLJ STABILNO OLJE**
- **TA KATALIZATOR IMA DOBRO SELEKTIVNOST VENDAR SLABO AKTIVNOST**

VRSTA KATALIZATORJA

- **KATALIZATOR IZ PALADIJA MODIFICIRAN S SREBROM IN BIZMUTOM IMA MNOGO VEČJO AKTIVNOST IN JE NEKOLIKO BOLJ SELEKTIVEN - TVORI VEČ TRANS IZOMER**
- **PALADIJ IN DRUGE DRAGE KOVINE SO KOT KATALIZATORJI BOLJ AKTIVNI PRI NIŽJIH TEMPERATURAH (60 °C) V PRIMERJAVI Z NIKLJEM , KI IMA OPTIMALNO TEMPERATURO 130 - 140°C**
- **TVORBA TRANS IZOMER JE VEČJA PRI POVIŠANI TEMPERATURI HIDROGENACIJE**

INHIBITORJI KATALIZATORJEV

- **OLJA IN VODIK LAHKO VSEBUJEJO SNOVI, KI SPREMENIJO ALI CELO ONEMOGOČIJO DELOVANJE KATALIZATORJA**
- **INHIBITORJI ZMANJŠAJO KONCENTRACIJO KATALIZATORJA KAR VPLIVA NA SELEKTIVNOST, TVORBO TRANS IZOMER IN HITROST REAKCIJE**
- **VODIK LAHKO VSEBUJE CO, H₂S, IN NH₃**
- **NAJBOLJ ZNANI INHIBITORJI PA SO MILA, ŽVEPLOVE SPOJINE, FOSFATIDI, VLAGA, PROSTE MAŠČOBNE KISLINE, MINERALNE KISLINE IN OSTALE SPOJINE**
- **ŽVEPLO ZVIŠUJE NASTAJANJE TRANS IZOMER, FOSFOR V OBLIKI FOSFATIDOV PA MAŠI PORE KATALIZATORJA**
- **VODA IN PROSTE MAŠČOBNE KISLINE REAGIRAJO Z NIKLJEM, TVORIJO SE NIKLJEVA MILA**

VRSTA OLJA

- **SELEKTIVNOST HIDROGENACIJE JE ODVISN OD VRSTE OLJA OZIROMA SESTAVE MAŠČOBNIH KISLIN**
- **POMEMBNA JE SESTAVA NENASIČENIH MAŠČOBNIH KISLIN IN ŠTEVILO NENASIČENIH MAŠČOBNIH KISLIN V POSAMEZNEM TRIGLICERIDU**
- **OLJA Z VEČ LINOLENSKE IN LINOLNE KISLINE SE HIDROGENIRAJO HITREJE IN DOBIMO PROIZVODE Z VIŠJIM TALIŠČEM V PRIMERJAVI Z OLJI BOGATIMI Z OLEINSKO KISLINO**
- **RELATIVNA REAKTIVNOST: LINOLENSKA 40, LINOLNA 20, OLEINSKA 1**

SISTEMI HIDROGENACIJE

- **NAJPOGOSTEJE SE UPORABLJA ŠARŽNA HIDROGENACIJA PREDVSEM ZARADI ENOSTAVNOSTI IN FLEKSIBILNOSTI UPORABE RAZLIČNIH OLJ**
- **UPORABLJAMO TANK - KONVERTER, KI MORA VZDRŽATI 7 - 10 BAROV PRITISKA**
- **OPREMLJEN JE Z MEŠALOM, ZMENJALCEM TOPLOTE, DOVODOM VODIKA, ČRPALKAMI IN ODPRTINO ZA VZORČENJE**
- **TAKO V KONVERTERJU KONTROLIRAMO TEMPERATURO, PRITISK IN INTENZIVNOST MEŠANJA**

ŠARŽNI KONVERTER Z RECIRKULACIJO

- **VODIK DOVAJAMO OD SPODAJ, TISTEGA, KI NE ZREAGIRA PA ODVAJAMO ZGORAJ, GA OČISTIMO IN VRAČAMO SPODAJ V KONVERTER**
- **VODIK V KONVERTERJU JE VEDNO POD PRITISKOM**
- **HIDROGENACIJA SE PRIČNE KO V KONVERTER DODAMO OLJE IN KATALIZATOR IN PRIČNEMO S SEGREVANJEM**
- **MED POSTOPKOM KONTROLIRAMO TEMPERATURO, PRITISK VODIKA IN MEŠANJE**
- **PO KONČANEM POSTOPKU, KO DOSEŽEMO ŽELJENO STOPNJO HIDROGENACIJE OLJE PREČRPAMO NA FILTER IN ODSTRANIMO KATALIZATOR**

HIDROGENACIJA Z VZDRŽEVANJEM STALNEGA PRITISKA VODIKA

- **KONVERTER NAPOLNIMO Z OLJEM, Z VAKUMOM OPRAVIMO DEAERACIJO, ODSTRANIMO VODO IN PREPREČUJEMO ZAČETEK HIDROGENACIJE DOKLER OLJA NE SEGREJEMO NA ŽELJENO TEMPERATURO**
- **KATALIZATOR DODAMO POMEŠAN Z OLJEM MED SEGREVANJEM IN KO DOSEŽEMO ŽELJENO TEMPERATURO PREKINEMO Z VAKUMOM IN VZPOSTAVIMO PRITISK VODIKA, KI GA VZDRŽUJEMO MED MEŠANJEM, DA ZAGOTOVIMO DISPERZIJO VODIKA**
- **PRI MEŠANJU MORAMO ZAGOTOVITI, DA PREHAJA VODIK IZ PROSTORA NAD OLJEM V OLJE**
- **KO REAKCIJA STEČE PRIČNEMO S HLAJENJEM, VZDRŽUJEMO TEMPERATURO IN KONTROLIRAMO STOPNJO HIDROGENACIJE**

KONTROLA HIDROGENACIJE

- **ZA VEČINO HIDROGENIRANIH PROIZVODOV VELJA PRAVILO, DA JIH LE DELOMA HIDROGENIRAMO, DA DOBIMO ŽELJENO KONZISTENCO**
- **MED ŠARŽAMI PRIDE DO VARIACIJ ZARADI VRSTE OLJA, AKTIVNOSTI KATALIZATORJA, SELEKTIVNOSTI IN OSTALIH PARAMETROV**
- **ZARADI NAŠTETEGA JE POMEMBNA KONTROLA REAKCIJE, DA JO USTAVIMO V TOČKI, KI ZAGOTAVLJA ŽELJENO KONZISTENCO**
- **KONTROLO OPRAVIMO PROTI KONCU POSTOPKA, MERIMO PA JODNO ŠTEVILO, TOČKO TALIŠČA IN INDEKS TRDNE MAŠČOBE (SOLID FAT INDEX - SFI)**
- **SFI MERIMO TAKO, DA DOLOČAMO KOLIČINO TRDNIH DELCEV V MAŠČOBI PRI TEMPERATURI NIŽJI OD SOBNE IN VIŠJI OD TELESNE**

KONTROLA HIDROGENACIJE

- **REFRAKCIJSKI INDEKS: HIDRIGENACIJA ZNIŽA TAKO JODNO ŠTEVILO KOT REFRAKCIJSKI INDEKS**
- **NUJNO JE SPREMLJATI REFRAKCIJSKI INDEKS IN TALIŠČE KO JODNO ŠTEVILO PADE POD 90**
- **HITRI TITER: TEŽKO JE MERITI REFRAKCIJSKI INDEKS PRI TRDNIH MAŠČOBAH Z ZELO NIZKIM JODNIM ŠTEVILOM KER OBIČAJNO MERIMO REFRAKCIJSKI INDEKS PRI 40°C**
- **NESTANDARDIZIRANA METODA JE HITRI TITER, KJER POMOČIMO TERMOMETER V VROČ VZOREC IZ POSTOPKA**
- **TERMOMETER ZAROTIRAMO V ZRAKU, NA SPODNJEM DELU SE MAŠČOBA STRDI- ODČITAMO TEMPERATURO PRI KATERI SE MAŠČOBA STRDI**

PLASTIČNOST OLJ IN MAŠČOB

- **KO MASTI IN OLJA POČASI OHLAJAMO NASTANE DROBNO ZRNATA, PASTOZNA NEUNIFORMNA MASA**
- **NAJPREJ KRISTALIZIRAJO NASIČENI TRIGLICERIDI, KRISTALI SE POČASI POVEČUJEJO IN TVORIJO KAŠASTO STRUKTURO, KI PA NI PODOBNA MARGARINI**
- **SAMO KONTROLIRANA KRISTALIZACIJA NAM DA PROIZVOD Z ŽELJENO STABILNOSTJO, IZGLEDOM, PONOVLJIVOSTJO, TEKSTURO, FUNKCIONALNOSTJO IN UNIFORMNOSTJO**
- **PLASTIČNA SUBSTANCA SE OBNAŠE KOT TRDNA SNOV DA SE UPIRA RAZNIM STRESOM VENDAR PA TUDI TEČE KOT TEKOČINA KO JO IZPOSTAVIMO STRESU**

PLASTIČNOST OLJ IN MAŠČOB

- **TRDNA PLASTIČNA SNOV SE NE DEFORMIRA OZIROMA POSTANE TEKOČA SAMO ZARADI SVOJE TEŽE, VENDAR SE Z LAHKOTO OBLIKUJE V KATEROKOLI OBLIKO**
- **ZA PLASTIČNOST SO POTREBNI TRIJE POGOJI: PLASTIČNA SNOV JE SESTAVLJENA IZ DVEH FAZ - TRDNE IN TEKOČE, TRDNA SNOV MORA BITI ZELO FINO RAZPRŠENA DA DRŽI CELOTNO MASO SKUPAJ S POMOČJO KOHEZIJSKIH SIL, OBE FAZI MORATA BITI V PRAVEM RAZMERJU - TRDNI DEL MORA DRŽATI TEKOČEGA SKUPAJ, MEDTEM KO OMOGOČA TEKOČI DEL PRETOK, KO PRIDE DO STRESA**
- **PLASTIČNOST IN KONZISTENCA JE ODVISNA OD KOLIČINE, VELIKOSTI, OBLIKE IN DISTRIBUCIJE TRDNEGA MATERIALA TER OD RAZVOJA KRISTALIZACIJSKIH JEDER**

PLASTIČNOST OLJ IN MAŠČOB

- **NA PLASTIČNOST IN KONZISTENCO VPLIVAJO:**
- **SESTAVA PROIZVODA - DELEŽ TRDNE SUBSTANCE IMA NAJVEČJI VPLIV - TRDOTA NARAŠČA Z DELEŽEM TRDNE SNOVI**
- **5% TRDNE SNOVI JE DOVOLJ ZA VZDRŽEVANJE LASTNE OBLIKE, VENDAR SE ELASTIČNOST IZGUBI KO JE DELEŽ TRDNE SNOVI NAD 40%**
- **VELIKOST KRISTALOV: PRI VISOKIH TEMPERATURAH SO MOLEKULE MAŠČOBE DOVOLJ GIBLJIVE, DA SE NE VZPOSTAVI STRUKTURA STABILNIH KRISTALOV, KI PA SE VZPOSTAVI ŠELE PRI HLAJENJU**
- **NAJPREJ DOBIMO ALFA KRISTALE, KI SE TRANSFORMIRAJO V BETA' IN NATO V BETA KRISTALE**

PLASTIČNOST OLJ IN MAŠČOB

- **ZAPOREDJE JE IREVERZIBILNO, KO PRIDE DO TRANSFORMACIJE V BOLJ STABILNO OBLIKO**
- **MANJ STABILNO OBLIKO DOBIMO SAMO S PONOVNIM TALJENJEM IN OHLAJANJEM**
- **VRSTA KRISTALOV DEFINIRA TEKSTURO IN FUNKCIONALNE LASTNOSTI MAŠČOB**
- **RAZLIČNI KRISTALI SE RAZLIKUJEJO V TOČKI TALJENJA, TOPNOSTI, SPECIFIČNI TOPLOTI, DIELEKTRIČNI KONSTANTI**
- **KRISTALNA STRUKTURA JE RELATIVNO PROSTO UREJENA, VENDAR SE PRIČNEJO MOLEKULE OB PRIČETKU KRISTALIZACIJE ZBLIŽEVATI**

PLASTIČNOST OLJ IN MAŠČOB

- **ČEZ ČAS SO MOLEKULE V STRUKTURI TAKO BLIZU KOT DOVOLJUJE DOLOČENA STRUKTURA IN DA ZAHTEVAJO KAR NAJMANJ PROSTORA V KRISTALNI MREŽI**
- **PROIZVOD POSTANE TRŠI KO SE VELIKOST KRISTALOV ZMANJŠA IN MEHKEJŠI, KO SE VELIKOST KRISTALOV POVEČA**
- **ČE STALJENA MAŠČOBA SAMA KRISTALIZIRA VSEBUJE VEČJE KRISTALE KOT PA ČE JO HITRO OHLADIMO, KJER DOBIMO MIKROSKOPSKO MAJHNE KRISTALE**
- **HITRO OHLAJENA MAŠČOBA Z MANJŠIMI KRISTALI BO TRŠA IN BO IMELA ŠIRŠI RANG KONZISTENCE**
- **HITROST OHLAJANJA IN TEMPERATURA KRISTALIZACIJE VPLIVA NE SAMO NA KONZISTENCO AMPAK TUDI NA TOČKO TALIŠČA**

PLASTIČNOST OLJ IN MAŠČOB

- **MEHANSKA OBDELAVA: SAMO HLAJENJE MAŠČOB BREZ MEŠANJA POVZROČI NASTANEK TRŠEGA PROIZVODA Z OZKIM RANGOM PLASTIČNOSTI**
- **TAK PROIZVOD TUDI NE BO IMEL GLADKE STRUKTURE IN NE BO UNIFOREN**
- **KRISTALIZACIJA BREZ MEŠANJA DA MOČNEJŠO KRISTALNO STRUKTURO - MEŠANJE RAZBIJE KRISTALE NA MANJŠE DELE**
- **ZA OPTIMALNO PLASTIČNOST MORAMO POLEG HLAJENJA VKLJUČITI TUDI MEŠANJE, KI DODATNO VPLIVA NA STOPNJO KONZISTENCE, KI JO ŽELIMO**

PLASTIČNOST OLJ IN MAŠČOB

- **VKLJUČITEV PLINOV: V MARGARINE IN ŠORTENINGE VKLJUČIMO INERTNE PLINE KOT JE DUŠIK V KOLIČINI 12 - 14%.**
- **V MEHKIH MARGARINAH JE 4 - 8% DUŠIKA, V MARGARINAH V TUBI PA CELO 30 - 35%**
- **VKLJUČITEV DUŠIKA DAJE KREMAST IZGLED, SVETLEČO POVRŠINO, OMOGOČA LAŽJE MAZANJE, IZBOLJŠA TEKSTURO, HOMOGENOST, POVEČA VOLUMEN, ZMANJŠA KALORIČNO VREDNOST IN POVEČA 'PROFIT'**

RAZVOJ NAPRAV ZA PROIZVODNJO MARGARIN

- **PRVA ZNANA NAPRAVA JE BIL KOVINSKI VALJ, KI SE JE ZNOTRAJ HLADIL S SLANO OHLAJENO VODO ALI DIREKTNO Z AMONIJKOM**
- **VALJ SE JE VRTEL, SPODNJI DEL VALJA JE BIL POTOPLJEN V MAŠČOBI, KI SE JE PRIJEMALA NA OBOD VALJA IN V TRENUTKU ZMRZNILA**
- **STRGALA SO NA DRUGEM KONCU STRGALA ZMRZNJENO MAŠČOBO, KI JE NATO PADALA V POSEBNO POSODO KJER SE JE VKOMPONIRAL ZRAK**
- **V POSODI SE JE NADALJEVALA KRISTALIZACIJA IN ODVAJALA SE JE TOPLOTA KRISTALIZACIJE**
- **ČEPRAV JE MAŠČOBA NA VALJU ZMRZNILA IN JE BILA V TRDNEM STANJU JE PRIŠLO DO KRISTALIZACIJE KASNEJE**

PLASTIČNOST OLJ IN MAŠČOB

- **IZ ZBIRALNE POSODE SE VISKOZNA MASA PREČRPA SKOZI POSEBEN VENTIL V KONTEJNER**
- **VENTIL IN PRITISK IZBOLJŠATA TEKSTURO IN IZGLED Z VMEŠAVANJEM MEHURČKOV ZRAKA IN RAZBITJEM VEČJIH KRISTALOV**
- **S KONTROLO HITROSTI VRTENJA IN KONTROLO TEMPERATURE HLADILNEGA SREDSTVA JE MOGOČE NADZOROVATI ZAMRZOVANJE MAŠČOBE**
- **1930 SO UPORABILI TEHNOLOGIJO ZA IZDELAVO SLADOLEDA - MAŠČOBA JE PRIŠLA V POSEBEN JAŠEK, KATEREGA STENE SO BILE OHLAJENE - MAŠČOBA JE TERENUTNO ZMRZNILA, POSEBNI NOŽI PA SO JO SPROTI ODSTRANJEVALI**

PLASTIČNOST OLJ IN MAŠČOB

- **TA POSTOPEK OMOGOČA HITER PRENOS TOPLOTE IN HOMOGEN KONČNI IZDELEK - MED ČRPANJEM EMULZIJE V JAŠEK UVAJAMO DUŠIK, KI SE VKOMPONIRA V MASO**
- **PROIZVODNJA MARGARINE JE ŠLA SKOZI PODOBNE PROIZVODNE PROCESE, Z IZJEMO ZAČETNEGA DELA KJER EMULZIJO KONTINIURANO RAZPRŠUJEMO V POSODO S TEKOČO MRZLO VODO ALI SLANO RAZTOPINO**
- **EMULZIJA VSTOPA NA ENI STRANI SE STRDI IN IZSTOPA NA DRUGI STRANI KJER PLAVA NA POVRŠINI IN JO POSNAMEMO**

POSTOPEK PLASTIZACIJE ŠORTENINGA

- **TEKOČI ŠORTENING PREČRPAMO S POSEBNO ČRPALKO V HLADILNO NAPRAVO - INERTNI PLIN UVAJAMO NA SESALNO STRAN ČRPALKE V KOLIČINI 13,0 % ZA STANDARDNE ŠORTENINGE SICER DO 30 % ZA POSEBNE**
- **MEŠANICA OLJA IN DUŠIKA SE PREDHLADI NA 5 - 8°C NAD TEMPERATURO TALIŠČA - MORA OSTATI TEKOČA, DA NE PRIDE DO KRISTALIZACIJE IN NASTANKA VELIKIH KRISTALOV**
- **PREDHLAJENA MEŠANICA VSTOPA NA HITRI IZMENJALEC KJER SE OHLADI V 30 SEKUNDAH NA 15 - 25°C**
- **MEŠANICA GRE NATO V POSEBNO ENOTO KJER SE MEHANSKO MEŠA, ODVAJA PA SE TOPLOTA KRISTALIZACIJE - HITROST MEŠANJA JE 125 OB/MIN. ZADRŽEVALNI ČAS PA 3 MINUTE**

POSTOPEK PLASTIZACIJE ŠORTENINGA

- **TEMPERATURA SE ZARADI KRISTALIZACIJE DVIGNE NA 5 - 8°C**
- **PROIZVOD GRE NATO NA EKSTRUDORSKI VENTIL, KI OMOGOČA RAZBITJE KRISTALOV IN VEČJO HOMOGENOST**
- **ROTACIJSKA ČRPALKA POTISKA MASO SKOZI DRUGI EKSTRUDORSKI VENTIL, KI SE NAHAJA BLIZU POLNILNE LINIJE**
- **TRDNI ŠORTENING SE SEDAJ LAHKO POLNI, VENDAR SE TEMPERATURA NE SME DVIGNITI ZA VEČ KOT 1°C SICER JE TO ZANESLJIV ZNAK, DA KRISTALIZACIJA ŠE POTEKA**

POSTOPEK PLASTIZACIJE MARGARINE

- **POSTOPEK SE PRIČNE S PRIPRAVO EMULZIJE VODE V OLJU**
- **SEGRETO OLJE IN V NJEM TOPNE SESTAVINE DAMO V EN TANK - V DRUGI TANK PA DAMO PASTERIZIRANO VODNO FAZO Z V VODI TOPNIMI SESTAVINAMI**
- **MARGARINA JE EMULZIJA VODE V OLJU DAMO VODNO FAZO K OLJNI FAZI - EMULZIJO MEŠAMO IN VZDRŽUJEMO TEMPERATURO 5 - 8°C NAD TALIŠČEM OLJA**
- **HOMOGENO EMULZIJO PRETOČIMO V TANK ZA HLAJENJE IN VZDRŽUJEMO MEŠANJE IN TEMPERATURO**
- **TRDA MARGARINA: TEMPERATURA MEŠANICE JE 40°C NATO JO HITRO OHLADIMO NA 4-7°C V ČASU 30 SEKUND**
- **MASA GRE NATO SKOZI PERFORIRANO PLOŠČO V CILINDRU DA SE HOMOGENIZIRA**

POSTOPEK PLASTIZACIJE MARGARINE

- **MEHKA MARGARINA VSEBUJE MANJŠI DELEŽ TRDNE SNOVI IN VEČ OLJA V PRIMERJAVI S TRDO MARGARINO**
- **ZARADI POLNJENJA V TUBE MORA BITI TA MARGARINA POLTEKOČA IN JE POSTOPEK BOLJ PODOBEN ŠORTENINGU**
- **TEMPERATURA EMULZIJE ZA POLTEKOČO MARGARINO JE 35 - 40°C - PRI ČRPANJU NA SESALNO STRAN ČRPALKE DOVAJAMO DUŠIK (8%) ALI MANJ ČE ŽELIMO TRŠO MARGARINO**
- **MASA SE HITRO OHLADI NA 9 - 11°C IN POTUJE PO CILINDRU Z VRTEČO GREDJO (35-50 OBR./MIN) KJER ODDAJA TOPLOTO KRISTALIZACIJE - ZADRŽEVALNI ČAS PA JE 3 MINUTE**
- **NATO GRE MARGARINA NA EKSTRUDORSKI VENTIL IN NA POLNILNO LINIJO**

TEMPERIRANJE MARGARIN

- **TEMPERIRANJE PO KONČANEM PAKIRANJU VPLIVA NA KONZISTENCO IN PLASTIČNOST**
- **NAMIZNE MARGARINE NE ZAHTEVAJO TEMPERIRANJA IN JIH HRANIMO PRI NIZKIH TEMPERATURAH DA DOBIMO RAHO IN KRHKO STRUKTURO**
- **ŠORTENINGI IN OSTALE MARGARINE PA ZAHTEVAJO 40 URNO TEMPERIRANJE V MIROVANJU PRI NEKOLIKO VIŠJI TEMPERATURI KJER SE KRISTALI TRANSFORMIRAJO V POLIMORFNO OBLIKO**
- **V PRAKSI DRŽIMO MARGARINO NA 30°C ZA 72 UR, OZIROMA DOKLER NE DOBIMO STABILNE KRISTALNE STRUKTURE**
- **OSNOVNI NAMEN POSTOPKA JE DA MARGARINE IN ŠORTENIGNI VZDRŽIJO SPREMEMBE TEMPERATURE MED SKLADIŠČENJEM IN DA OHRANIJO KONZISTENCO**

TEMPERIRANJE MARGARIN

- **POČASNA KRISTALIZACIJA MED TEMPERIRANJEM FAVORIZIRA RAST KRISTALOV KAR POVEČA PLASTIČNOST, MAZAVOST IN FUNKCIONALNE LASTNOSTI**
- **MED TEMPERIRANJEM SE MORA TOPLOTA KRISTALIZACIJE ODVAJATI KAKOR HITRO JE MOGOČE, SICER SE DOLOČEN DEL KRISTALOV STOPI, OSTALI KRISTALI PA SE TRANSFORMIRAJO V NEZAŽELJENO BETA OBLIKO**
- **PROIZVOD TEMPERIRAMO, KO DOSEŽE KRISTALNA STRUKTURA RAVNOTEŽJE - TAKO SE VKOMPONIRA TEKOČA FAZA**
- **MEŠANICA KOMPONENT Z VIŠJIM IN NIŽJIM TALIŠČEM SE TRANSFORMIRA - KOMPONENTE Z NIŽJIM TALIŠČEM SE PONOVO STALIJO IN KRISTALIZIRAJO V BOLJ**

TEMPERIRANJE MARGARIN

- **TEMPERIRANI IZDELKI IMAJO BOLJŠO MAZAVOST, SO MEHKEJŠI IN ZADRŽIJO LASTNOSTI V ŠIRŠEM TEMPERATURNEM OBMOČJU**
- **POSTOPEK TEMPERIRANJA TRAJA OD 1 - 10 DNI, ODVISNO OD VRSTE PROIZVODA IN VELIKOSTI PAKIRANJA - VEČJI KOSI ZAHTEVAJO DALJŠI ČAS KOT MANJŠI**

HITRO TEMPERIRANJE MARGARIN

- **TEMPERIRANJE JE ZAMUDEN PROCES VENDAR GA MOŽNO SKRAJŠATI ZA 50%**
- **TEORIJA DODATNE MEHANSKE OBDELAVE JE, DA PRODUKT PO HITREM OHLAJEVANJU PONOVO OHLADIMO DA ODVEDEMO TOPLOTO KRISTALIZACIJE, KAR OMOGOČA POPOLNEJŠO KRISTALIZACIJO V STABILNI OBLIKI**
- **S POMOČJO DODATNEGA OHLAJEVANJA IN SAMO 24 URNEGA TEMPERIRANJA DOSEŽEMO ISTO KVALITETO KOT PRI STANDARDNEM POSTOPKU**
- **TUDI UPORABA MIKROVALOV OMOGOČA TRENUTNO KRISTALIZACIJO IN IZBOLJŠAVO LASTNOSTI**
- **Z MIKROVALOVI TEMPERIRAMO PRED PAKIRANJEM ALI PO PAKIRANJU ZA 2 MINUTI, PROIZVOD DOSEŽE 35 - 40°C**

PROIZVODI POSEBNIH OBLIK

- **MARGARINO V OBLIKI LUSK UPORABLJAMO ZARADI ENOSTAVNEGA ROKOVANJA, HITREGA TALJENJA ALI ZA IZDELAVO POSEBNIH IZDELKOV**
- **NA VRTEČI VALJ NANAŠAMO MASO, KI SE OHLADI IN KRISTALIZIRA, NA DRUGI STRANI PA JO STRGAMO**
- **GLEDE NA POGOJE PROIZVEDEMO TRDNO MAST V OBLIKI LUSK S TALIŠČEM OD 30 - 65°C**
- **POGOJI KRISTALIZACIJE LUSK:**
- **KRISTALNA STRUKTURA JE ODVISNA OD VRSTE OLJA, TOČKE TALIŠČA IN STOPNJE NASIČENJA**
- **DEBELINA LUSK JE ODVISNA OD TEMPERATURE OLJA, TEMPERATURE VALJA IN OD HITROSTI VALJA**

PROIZVODI POSEBNIH OBLIK

- **KRISTALIZACIJA MAŠČOB IN ODDAJANJE TOPLOTE SE NE KONČA NA VALJU AMPAK SE NADALJUJE TUDI POTEM KO LUSKE POSTRGAMO Z VALJA - TOPLOTA KRISTALIZACIJE POVZROČI POVEČANJE TEMPERATURE PO PAKIRANJU KAR PRIVEDE DO DELNEGA TALJENJA IN SKEPLJANJA MASE**
- **LAHKO DOBIMO TUDI MOKRE LUSKE, KI IMAJO NA POVRŠINI OLJE ZARADI NEPRAVILNIH POGOJEV KRISTALIZACIJE - PREVISOKA ALI PRENIZKA TEMPERATURA POVZROČI NASTANEK OLJA NA POVRŠINI**
- **PREVISOKA TEMPERATURA PREPREČUJE POPOLNO KRISTALIZACIJO, PRENIZKA PA JE ŠOK ZA FILM OLJA, KI SE PREDČASNO LOČI OD VALJA ZARADI NEPOPOLNE KRISTALIZACIJE**

SESTAVA OLJČNEGA OLJA

- **OLEINSKA 55.0 – 83.0**
- **PALMITINSKA 7.5 – 20.0**
- **LINOLNA 3.5 – 21.0**
- **STEARINSKA 0.5 – 5.0**
- **PALMITOLEINSKA 0.3 – 3.5**
- **LINOLENSKA < 0.9**

VPLIV PEDOKLIMATSKIH POGOJEV

- **RAZMERJE NASIČENIH PROTI NENASIČENIM MK SE ZNIŽUJE Z NADMORSKO VIŠINO NA RAČUN POVEČANJA OLEINSKE IN ZNIŽANJA VSEBNOSTI LINOLNE IN LINOLENSKE KISLINE**
- **DATUM OBIRANJA – KASNEJŠE OBIRANJE POVZROČI POVEČANJE LINOLNE KISLINE NA RAČUN PALMITINSKE**

SESTAVA MK V OLJČNEM OLJU

- **TRIACIL GLICEROLI V OLJČNEM OLJU:**
- **POO = 18,4 %, SOO = 5,1 %, POL 0 5,9 %, OOO = 43,5 %, OOL = 6,8 %,**
- **ČE JE PALMITINSKA NA 2 MESTU GRE ZA POTVORBO OLJČNEGA OLJA**

OGLJIKOVODIKI V OLJČNEM OLJU

- **NEUMILJIVE SNOVI:**
- **SKVALEN: JE PREKURZOR STEROLOV IN GA JE V OLJČNEM OLJU KAR 40 % V NEUMILJIVI FRAKCIJI**
- **PRI DEODORIZIACIJI BI PREŠEL V DESTILAT**

- **Skvalen (mg/100g)**
- **OLJČNO 136 – 708**
- **KORUZNO 19 – 36**
- **BOMBAŽEVO 4 – 12**
- **ARAŠIDOVO 13 – 49**
- **SOJINO 7 – 17**
- **SONČNIČNO 8 - 19**

ALFA TOKOFEROL V OLJČNEM OLJU

- **OLJČNO 0,24**
- **BOMBAŽEVO 0,56**
- **KORUZNO 0,26**
- **SOJINO 0,07**
- **ARAŠIDOVO 0,23**

ALIFATSKI ALKOHOLI

- **OD C 18 DO C 28 S SODIM ŠTEVILOM C ATOMOV**
- **ALIFATSKI ALKOHOLI SO PROSTI IN ZAESTRENI V VOSKIH, VEČ PROSTIH PA JE V PRIMERU SUŠE**

STEROLI

- **V OLJČNEM OLJU SE NAHAJAJO BETA SITOSTEROL, DELTA – 5 AVENASTEROL, STIGMASTEROL IN KAMPESTEROL**
- **%**
- **KAMPESTEROL 2,0**
- **STIGMASTEROL 0,5**
- **BETA SITOSTEROL 89,5**
- **DELTA – AVENASTEROL 8,0**
- **Z RAFINACIJO OLJČNEGA OLJA SE IZGUBI DO 90 % STEROLOV**
- **KLIMATSKI POGOJI BISTVENO NE VPLIVAJO NA**

PIGMENTI V OLJČNEM OLJU

- **KLOROFIL A, B**
- **FEOFITIN**
- **VSEBNOST PIGMENTOV JE ODVISNA OD KULTIVARJA, PEDOKLIMATSKIH POGOJEV, ZRELOSTI IN TEHNOLOGOJE PREDELAVE**
- **VSEBNOST KLOROFILA SE ZMANJŠUJE Z ZORENJEM TER Z ZMANJŠEVANJEM NADMORSKE VIŠINE**
- **VEČ PIGMENTOV IMAJO OLJA, KJER JE MACERACIJA DALJŠA**
- **MED SKLADIŠČENJEM SE VSEBNOST KLOROFILA ZNIŽUJE ZARADI SVETLOBE**

PIGMENTI V OLJČNEM OLJU

- **NA SVETLOBI DELUJETA KLOROFIL IN FEOFITIN KOT SENSITIZERJA PRI NASTANKU SINGLETNEGA KISIKA, KAR POSPEŠUJE OKSIDACIJO OLJA**
- **V TEMI PA DELUJETA OBA PIGMENTA KOT ANTIOKSIDANTA**
- **IZMED KAROTENOIDOV STA PRISOTNA LUTEIN IN BETA-KAROTEN TER VIOLAKSANTIN IN NEOKSANTIN**
- **NJAVEČ KAROTENOIDOV JE PRISOTNIH V DEVIŠKEM OLJU, CELO VEČ KOT V TROPINAH PO STISKANJU**

FENOLNE SNOVI

- **MEZOKARP VSEBUJE ENOSTAVNE IN KOMPLEKSNE FENOLNE SNOVI KI SO TOPNE V VODI**
- **V OLJU SE NAHAJAJO MANJŠE KLIČINE FENOLNIH SNOVI, KI PA POVEČAJO OKSIDATIVNO STABILNOST IN IZBOLJŠAJO VONJ IN OKUS**
- **OLJČNO OLJE VSEBUJE PRECEJ FENOLNIH KISLIN TER SPOJINI TIROZOL IN HIDROKSITIROZOL – KI NASTANE IZ OLEUROPEINA**
- **HIDROKSITIROZOL SE NAHAJA PREDVSEM V OLJIH BOLJŠE KVALITETE, TIROZOL IN NEKATERE FENOLNE KISLINE PA PREDVSEM V OLJIH SLABŠE KVALITETE**

FENOLNE SNOVI

- **NEKATERE FENOLNE SPOJINE IMAJO TRPEK ALI GRENAK OKUS**
- **GLUKOZID OLEUROPEIN KI DAJE OLJKAM GRENAK OKUS – ZAZGRADIMO GA Z NaOH**
- **NEKATERE FENOLNE KISLINE SE RAZGRAJUJEJO MED ZORENJEM, MEDTEM KO NASTAJAJO NEKATERE NOVE**
- **V VSEBNOSTI FENOLOV NI RAZLIK MED ZELENIMI, POLČRNIMI IN ČRNIMI OLIVAMI**
- **FENOLNE SNOVI VPLIVAJO NA STABILNOST AROME OLJA**

1. Najpomembnejša olja na svetu

Palmino

Repično

Sojino

Sončnično

2. Sedem pomembnih olj

Arašidovo

Bombaževo

Kopra

Palmina koščica

Koruzno

Olivno

Sezamovo

3. Manj pomembna olja

Mandljevo

Ričkovo

Žafranovo olje

Grozdne pečke

Lešnikovo

Laneno

Makovo

Orehovo

4. Olja v kozmetiki in dietetiki

Avokadova mast

Črni ribez

Borage

Kakav

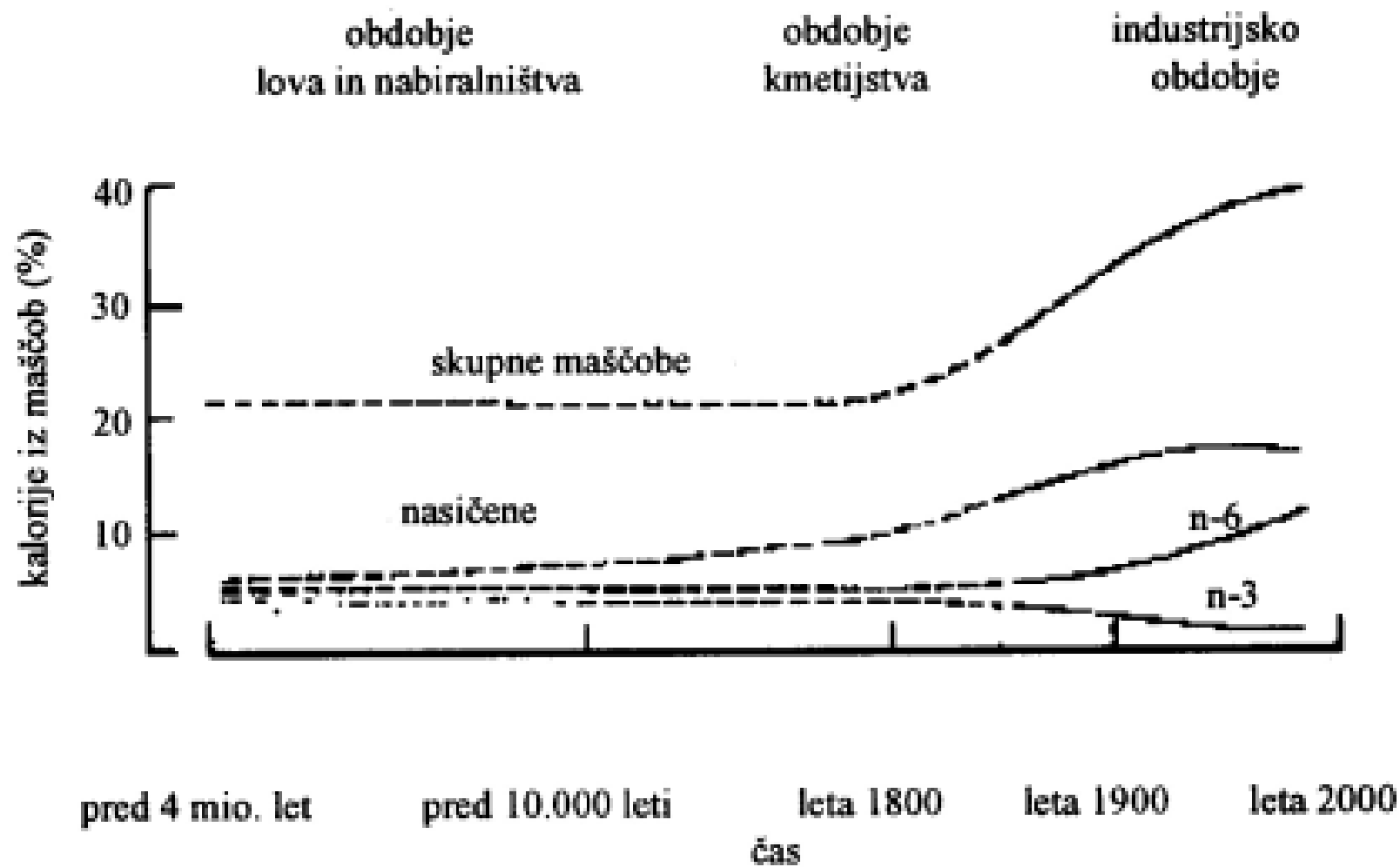
Ricinusovo

Svetlinovo

Olje havajskega oreha

Olie pšeničnih kalčkov

kriterij zauživanja maščob	meje zauživanja
skupne maščobe (% energije maščob od skupno zaužite energije)	15 - 30
nasičene maščobne kisline (% skupne energije)	0 – 10
večkrat nenasičene maščobne kisline (% skupne energije)	6 – 10
<i>n-6</i> večkrat nenasičene maščobne kisline (% skupne energije)	5 – 8
<i>n-3</i> večkrat nenasičene maščobne kisline (% skupne energije)	1 - 2
trans maščobne kisline (% skupne energije)	0 – 1
enkrat nenasičene maščobne kisline (% skupne energije)	enačba ¹
holesterol (mg/dan)	0 - 300

PRIPOROČILA GLEDE UŽIVANJA OMEGA 3

OMEGA 3 nosečnice 250 mg na dan

- ljudje s kardiovaskularnimi boleznimi 1 g na dan
- za znižanje trigliceridov 2 – 4 g na dan
- 1 G OMEGA 3 DOBIMO V 60 G SKUŠE
- ne priporoča se uživanje plenilcev, ker akumulirajo živo srebro

